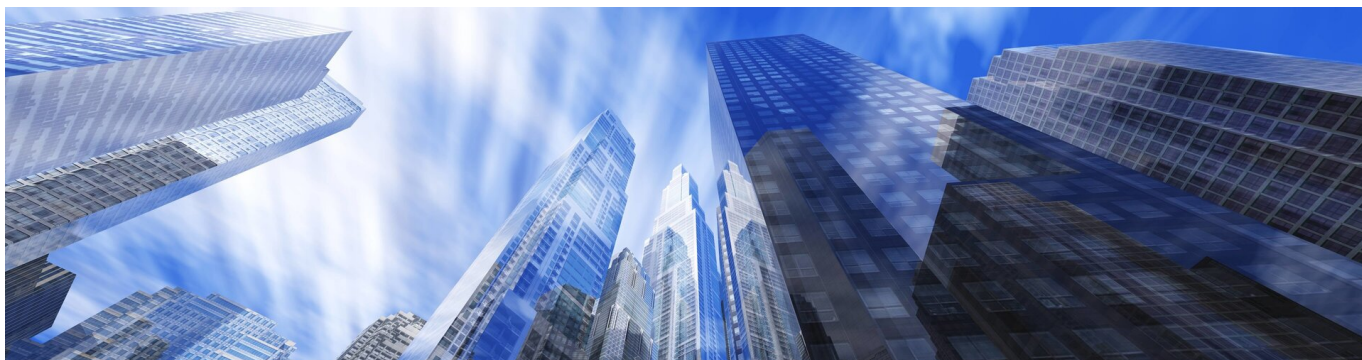

Jak czytać bryłę budowli?

- Każda epoka ma swój język – czytanie dzieł architektury

Jak czytać bryłę budowli?

Scenariusz dla nauczyciela

Źródło: Kamila Neumann, licencja: CC BY 3.0.

I. Opanowanie zagadnień z zakresu języka i funkcji plastyki; podejmowanie działań twórczych, w których wykorzystane są wiadomości dotyczące formy i struktury dzieła. Uczeń:

1) wykazuje się znajomością dziedzin sztuk plastycznych: malarstwa, rzeźby, grafiki, architektury (łącznie z architekturą wnętrz), rysunku, scenografii, sztuki użytkowej dawnej i współczesnej (w tym rzemiosła artystycznego); rozumie funkcje tych dziedzin i charakteryzuje ich język; rozróżnia sposoby i style wypowiedzi w obrębie dyscyplin; zna współczesne formy wypowiedzi artystycznej, wymykające się tradycyjnym klasyfikacjom, jak: happening, performance, asamblaż; sztuka nowych mediów;

2) rozróżnia cechy i rodzaje kompozycji w naturze oraz w sztukach plastycznych (odnajduje je w dziełach mistrzów, a także w tworach i zjawiskach przyrody); tworzy różnorodne układy kompozycyjne na płaszczyźnie i w przestrzeni (kompozycje otwarte i zamknięte, rytmiczne, symetryczne, statyczne i dynamiczne); ustala właściwe proporcje poszczególnych elementów

kompozycyjnych, umiejętnie równoważy kompozycję, wykorzystując kształt i kontrast form;

III. Opanowanie podstawowych wiadomości z zakresu kultury plastycznej, jej narodowego i ogólnoludzkiego dziedzictwa kulturowego. Uczeń:

1) zna dziedzictwo kulturowe najbliższego otoczenia, wymienia zabytki i dzieła architektury (historycznej i współczesnej);

6) rozumie i charakteryzuje na wybranych przykładach z różnych dziedzin pojęcie stylu w sztuce.

Nauczysz się

określać funkcje architektury i stosować do jej opisu właściwą terminologię;

wymieniać najważniejsze obiekty architektoniczne w Polsce i za granicą; wskazywać ich twórców

rozróżniać cechy i rodzaje kompozycji architektonicznych;

charakteryzować na przykładzie architektury pojęcie stylu w sztuce.

Wstęp

Architektura to sztuka kształtowania obiektów przestrzennych o różnym przeznaczeniu: budynki, budowle, tereny zielone, rekreacyjne, sportowe, wnętrza. Dzieło architektoniczne łączy w sobie **funkcję, formę i konstrukcję**. Malarze czy rzeźbiarze, tworząc dzisiaj swoje dzieła, nie są ograniczeni zasadami. Architekt nie tylko dopasowuje swój zmysł artystyczny do obowiązującego stylu. Musi wiedzieć, jak zaprojektować budynek, aby był trwały i funkcjonalny. Ponadto bierze pod uwagę:

- obowiązujące przepisy budowlane (zasady, kanony),
- kształt terenu budowy,
- otoczenie.

Tak powstają obiekty o różnych funkcjach:

- mieszkalne (domy, bloki, [apartamentowce](#)),
- sakralne (kaplice, kościoły, itp.),
- użyteczności publicznej (urzędy, markety, szpitale i inne),
- przemysłowe (fabryki, magazyny i inne)
- obronne,

Sky Tower (najwyższy budynek w Polsce - 212 m, styl neomodernizm), Wrocław 2012

Źródło: Filori, Praca własna, licencja: CC BY-SA 4.0, dostępny w internecie:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Sky_Tower_Wroclaw.JPG [dostęp 29.01.2015 r.].

Plan i bryła

Plan - figura geometryczna, wyznaczona zewnętrznym obrysem budynku u podstawy. Może nim być:

- prostokąt, koło, owal (wieża Sky Tower, patrz – fotografia z poprzedniej strony),

Bryła – jej kształt zależy od planu. Bryła obiektu architektonicznego określa jego formę. Może mieć podstawową postać lub składać się z różnych brył geometrycznych. Najprostszą formą jest prostopadłościan. Bryły mogą przypominać także:

- walec – rotunda; plan koła – najprostsza odmiana planu centralnego,
- ostrosłup – piramida,
- inne.

Warto wiedzieć

Pojęcia *bryła* używamy też, mając na myśli opis całego obiektu: np. bryła wydłużona, charakterystyczna, nieregularna itp.

Kaplica św. Mikołaja (widok na rotundę z apsydą), XI wiek, Cieszyn, online-skills, CC BY 3.0

Ilustracja poświęcona dziełom architektury

1. Panteon to rzymska siedziba wszystkich bogów. Pierwotnie był postawiony na planie prostokąta. W I wieku spłonął w pożarze. Po odbudowie zachowano portyk z dwuspadowym dachem, podpartym przez kolumnadę w porządku korynckim.

Ten rodzaj antycznego przedsionka prowadzi nas do wnętrza rotundy. Dobudowano ją w II wieku. Budynek w kształcie walca od góry jest przykryty kopułą o średnicy 44 m. Podpierają ją wyłącznie mury rotundy. Konstrukcja stała się wzorem do naśladowania dla wielu architektów w późniejszym czasie. Jej wykonanie było możliwe dzięki wynalezieniu przez Rzymian zaprawy murarskiej.

W czasach antycznych we wnękach ściennych okrągłego budynku stały figury rzymskich bogów, którym tu oddawano cześć. Obecnie w Panteonie mieści się kościół katolicki.

Apollodoros z Damaszku, Panteon, 125 r., Rzym, Włochy, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pantheon_Rome.jpg), CC BY 2.5

Elementy architektoniczne

Najważniejsze elementy konstrukcji budynku to: fundament (pozioma podstawa), na nim elementy nośne – pionowe **filary** lub **ściany**, na których opierają się belki stropowe, **pilastry**, **stropy**, **sklepienia**, konstrukcja dachu. Najstarszym filarem jest **kolumna**, ulubiony element architektoniczny Egipcjan, Greków i Rzymian. Ma dokładnie określoną formę, ale rolę filara może pełnić także prosty drewniany słup. Rzymianie upowszechnili konstrukcję opartą na łuku, dzięki któremu stała się lżejsza.

Funkcje użytkowe i estetyczne budynku uzupełniają: pokrycia dachu, ściany działowe, schody, okna, drzwi, posadzki (wykończenie podłogi) oraz dekoracje ścienne, sufitowe, elewacyjne.

Do elementów dekoracyjnych należą: **portal**, **gzyms**, **medalion**, **stiuk**, **ornament**, **sztukateria**.

Warto wiedzieć

Warto zwrócić uwagę na formę i konstrukcję obiektu, bo mogą zdradzić jego styl.

Partenon, Świątynia Ateny, styl klasyczny, 432 p.n.e, Ateny, online-skills, CC BY 3.0

Wygląd zewnętrzny

Wygląd budynku jest ściśle związany z jego bryłą, konstrukcją i funkcją. Ambicją każdego twórcy jest uzyskanie jak najlepszej kompozycji. Bierze pod uwagę kształty, proporcje, kolory, materiały, modę i ofertę rynku budowlanego. Elementy konstrukcyjne i dekoracyjne muszą być umiejętnie dobrane pod względem ich właściwości i użyteczności. Ważne jest wykończenie elewacji (w tym fasady), pokrycie dachu, czy nawet kominy.

Daniel Libeskind, Kö-Bogen, Düsseldorf, online-skills, CC BY 3.0

W baroku szczególną rolę odegrał pierwszy kościół pielgrzymkowy - Il Gesù w Rzymie. Świątynia jest prototypem wielu barokowych kościołów jezuitów znajdujących się w Europie. Kościół zaprojektowany został przez Giacomą della Portę oraz Jacopą da Vignolę, na zamówienie zakonu jezuitów, a zbudowany w latach 1568–1584. Autorem elewacji jest della Porta. Fasada ma dwie kondygnacje. Na pierwszej kondygnacji umieszczono pilastry korynckie oraz dwie półkolumny w tym samym porządku.

Giacoma della Porta, Fasada kościoła Il Gesù, II poł. XVI w., Rzym,

Źródło: Alessio Damato, licencja: CC BY-SA 3.0, dostępny w internecie:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Church_of_the_Gesù,_Rome_crop.jpg [dostęp 7.09.2013 r.].

Wnętrze budynku

XX wiek to narodziny zawodu architekta wnętrz, który kompleksowo zajmuje się wystrojem pomieszczenia w zależności od jego funkcji i oczekiwań użytkownika. Wcześniej wnętrza urządzali rzemieślnicy, malarze i rzeźbiarze. Swoje umiejętności i talenty przekładali na dzieła zgodne z aktualnymi stylami, czasem z własną inwencją twórczą, co nierzadko prowadziło do nowych osiągnięć w sztuce.

W prehistorii wnętrze domu było miejscem kultu i obrzędów magicznych. W starożytnym Rzymie ściany budynków pokrywały malowidła, a posadzki dekoracyjne **mozaiki**.

W miarę postępu cywilizacyjnego, przybywało mebli i dekoracyjnych detali. Szczytowym okresem w zdobnictwie okazał się barok. Szczególnie wnętrza kościołów urzekają złoceniami i rzeźbami, które zdają się poruszać. Wśród nich **putta** – tu na tle kolebkowego sklepienia.

Przykłady analizy architektury

Zasób interaktywny dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Dr4ICzscL>

„Czytanie dzieł architektury”, online-skills, CC BY 3.0

Co potrafisz?

Zadania

Ćwiczenie 1

Wybierz zdanie, które najlepiej określa pojęcie architektury jako dziedziny sztuki.

- ☐ Architektura to sztuka kształtowania obiektów przestrzennych o przeznaczeniu przemysłowym.
- ☐ Architektura to sztuka kształtowania obiektów przestrzennych o różnym przeznaczeniu.
- ☐ Architektura to sztuka kształtowania obiektów przestrzennych użyteczności publicznej.

Źródło: online skills.

Ćwiczenie 2

Przejrzyj jeszcze raz wybrany materiał graficzny. Przypomnij sobie funkcje architektury. Następnie rozwiąż zadanie. Obiekty architektoniczne pełnią różne funkcje: mieszkalne, sakralne, przemysłowe, użytku publicznego, rekreacyjne i inne. Z podanych przykładów wybierz obiekty sakralne.

Ćwiczenie 3

W starożytnej Grecji ustaliły się trzy porządki architektoniczne. Sprawdź, czy potrafisz rozpoznać styl klasycznego budynku na podstawie opisu kolumn.

Dorycki

Kolumna posiada bazę, trzon jest żłobkowany wzdłuż, głowica przypomina kielich z liści akantu.

Joński

Kolumna nie ma bazy, trzon jest żłobkowany wzdłuż, głowica przypomina okrągłą poduszkę.

Koryncki

Kolumna posiada bazę, trzon jest żłobkowany wzdłuż, głowica przypomina baranie rogi, nazywane ślimacznikami.

Źródło: online skills.

Ćwiczenie 4

Do poniższych dzieł architektury dobierz miasta, w których się znajdują.

Sky Tower

Ateny

Casa Mila

Barcelona

Kö-Bogen

Wrocław

Partenon

Düsseldorf

Ćwiczenie 5

Przypomnij sobie, czego dowiedziałeś się z dzisiejszej lekcji i wybierz zdania prawdziwe.

	Prawda	Fałsz
Kolumna nie może być elementem nośnym w konstrukcji.	☐	☐
Piramidy egipskie były grobowcami.	☐	☐
Budynek na planie koła to rotunda.	☐	☐
Architektura renesansu to powrót do wzorów średniowiecznych.	☐	☐
W baroku pierwszy raz włączono krajobraz do koncepcji budynku.	☐	☐

Źródło: online skills.

Ćwiczenie 6

Przyjrzyj się wybranym ilustracjom i dopasuj je do autora.

Bartolomeo Berrecci, Daniel Libeskind, Filippo Brunelleschi, Frank Lloyd Wright, Giovanni Trevano, Antoni Gaudi

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ćwiczenie 7

Przyjrzyj się wybranym ilustracjom i dopasuj je do stylu w architekturze.

Renesans, Neomodernizm, Bizancjum, Barok, Gotyk, Modernizm

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Słownik pojęć

Akant

roślina śródziemnomorska. Jej długie, głęboko powycinane liście były wykorzystywane w motywach architektonicznych antyku, np. w głowicy kolumny korynckiej.

Apartamentowiec

luksusowy budynek mieszkalny, położony w prestiżowym miejscu; portiernia i obsługa przypominają hotel.

Apsyda

pomieszczenie na planie półkola, półelipsy lub wielokąta, dostawione do bryły świątyni i otwarte do wnętrza.

Elewacja

zewnątrzna powierzchnia ścian budynku ze wszystkimi jej elementami.

Fasada

najbardziej dekoracyjna i efektowna elewacja budynku.

Grobowiec

budynek lub wymurowana wnęka w ziemi, gdzie chowa się trumnę z ciałem zmarłego.

Gzyms

pozioma listwa wystająca przed lico (zewnątrzną powierzchnię) muru lub ściany. Chroni przed deszczem albo tylko zdobi.

Kanon

wzorzec obowiązujący w danym czasie, dokładne zasady. Może dotyczyć tekstu, obrazu, rzeźby, architektury i innych dzieł. Np. kanon egipski, kanony mody.

Kondygnacja

piętro/poziom w budynku.

Konstrukcja

układ elementów (także niewidocznych) budynku oraz technika ich połączenia. Musi zapewnić trwałość i funkcjonalność.

Medalion

okrągły albo owalny element dekoracyjny na elewacji, ścianie wewnętrznej lub na meblach. Wewnątrz płaskorzeźba lub obraz.

Nawa

podłużna część bazyliki, kościoła. W świątyni przeznaczona dla wiernych. Nawa główna znajduje się po środku, wzdłuż niej nawy boczne.

Ornament

motyw dekoracyjny z drobnych elementów roślinnych, geometrycznych itp., malowanych lub rzeźbionych jako pole lub pas; w architekturze, sztukach plastycznych.

Pilaster

płaski filar pogrubiający ścianę. Wyglądem przypomina kolumnę. Może być nośny lub tylko dekoracyjny.

Plan centralny

budynek ma część centralną i co najmniej dwie krzyżujące się osie symetrii. Najprostszym p. c. jest plan koła.

Portal

ozdobne obramowanie drzwi.

Portyk

rodzaj antycznego przedsionka na planie prostokąta z jednym lub dwoma rzędami kolumn.

Prezbiterium

w świątyni chrześcijańskiej miejsce dla kapłana i ołtarza.

Putto

motyw dekoracyjny. Mały nagi chłopiec. W renesansie i baroku – rzeźba anioła ze skrzydłami, nawiązująca do Erosa – antycznego boga miłości.

Sklepienie

konstrukcja krzywoliniowa, oparta na kolumnach, filarach lub arkadach. Służy do przykrycia przestrzeni budynku od góry.

Stiuk

mieszanina gipsu, wapienia i drobnego piasku lub pyłu marmurowego na ściany i elementy architektoniczne wewnątrz. Często naśladowała marmur w postaci np. odlewów.

Strop

pozioma konstrukcja, oddzielająca od siebie kondygnacje budynku. Strona widoczna od dołu pomieszczenia to sufit.

Styl

w sztuce – cechy charakterystyczne dla danego okresu czasu. W przeciwieństwie do epoki, style powracają i bywają modyfikowane.

Sztukateria

dekoratione rzeźbiarskie łączone ze ścianą, np. putta, gzymsy, ornamenty. Stosowane w architekturze od starożytności, upowszechnione w renesansie i baroku.

Transept

nawa poprzeczna w kościele między prezbiterium i nawą główną.

Witraż

rodzaj malarstwa wielkoformatowego. Obraz tworzy się z kolorowych kawałków szkła i umieszcza w ramie okna.

Słownik pojęć został opracowany na podstawie:

encyklopedia.pwn.pl

Słownik terminologiczny sztuk pięknych, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2007.

Galeria dzieł sztuki

Kaplica św. Mikołaja (widok na rotundę z apsydą), XI wiek, Cieszyn, online-skills, CC BY 3.0

Bibliografia

W. Szolginia, *Architektura*, Sigma NOT, Warszawa 1992.

J. Goryński, *Urbanizacja, urbanistyka, architektura*, PWN, Warszawa 1966.

M. Lewis (red.), *Architektura: elementy stylu architektonicznego*, Arkady, Warszawa 2010.

N. Pevsner i in., *Encyklopedia architektury*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.

W. Szolginia, *Jak czytać bryłę budowli?*, Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa 1975.